

Een pover beeld

Over 'Qwertz' van Franz West

Sjoerd Westbroek

Laten we beginnen met een simpele constatering: iets past of iets past niet. Een kledingstuk, bijvoorbeeld een schoen van soepel leer, aangemeten door een vakkundig schoenmaker past. Echter, sportsokken, die te vaak zijn gewassen, waardoor het elastiek geen elastiek meer is, maar een soort stijve draadjes die eigenlijk geen elastiek meer mogen heten - van zulke sportsokken kunnen we stellen dat ze niet goed meer passen. De nadelen van niet passende kledingstukken zijn legio. Ze belemmeren het uitvoeren van dat waarin ze geacht worden een dienende rol te hebben. Probeer maar eens een marathon te lopen in te krappe schoenen, of gewoon rond te lopen met voortdurend afzakkende sokken.

Franz West, wiens werk ik ga bespreken, maakt objecten die net niet passen, en zich in eerste instantie voordoen als een soort krappe schoen, of slobberende sok. Zo ontwierp hij vele series objecten die ironisch genoeg 'passtukken' heten - in het Duits 'Passtücke', in het Engels 'Adaptables' - objecten die je op kunt pakken en kunt dragen, als een soort prothesen, maar die zich nooit helemaal naar je lichaam voegen. Of, beter: je lichaam voegt zich nooit helemaal naar het object.

Stelt u zich het volgende voor: in een tentoonstellingsruimte ligt een amorf gevormd object - wit, gemaakt van iets dat lijkt op gips, of papier-maché, met metalen uitstekels die u vast zou kunnen houden, of met een gat waar u misschien uw hoofd doorheen kunt steken. Het object conformeert zich aan de menselijke maat, want het is draagbaar, het zien van het gat leidt in eerste instantie tot geen andere conclusie dan dat daar een hoofd doorheen gestoken moet worden, maar als u het oppakt en u probeert het object te verbinden met een lichaamsdeel draaien de rollen om: opeens bent u het die zich letterlijk in allerlei bochten moet wringen om het object draagbaar te maken. Vanuit een ontmoeting met een ogenschijnlijk dienstbaar object, dat draagbaar leek te zijn, bevindt u zich opeens in de penibele situatie waarin niet het object of de kunstenaar, maar u de draagbaarheid moet waarmaken. De verantwoordelijkheid voor het passend-zijn van het object

ligt opeens bij u beiden, alsof de draagbaarheid van een schoen niet alleen is gelegen in de pasvorm en de soepelheid van het leer, maar ook in úw bereidheid de eeltige, uitstekende botjes van uw voet glad te schaven.

Hetzelfde geldt eigenlijk voor Qwertz - één van mijn favoriete werken uit de collectie van Sculpture International - dat bestaat uit een vijftal langwerpige, metalen voorwerpen - in de verte herinnerend aan groot uitgevallen worsten, volgens sommigen drollen - die hier om de hoek, aan de Eendrachtsweg liggen, enigszins ongemakkelijk ingeklemd tussen tramrails en singel. Je kunt er plaats op nemen, maar daar is ook alles mee gezegd. Een slobberende, kapot gewassen sok kun je ook dragen, maar dat wil nog niet zeggen dat hij past. Toch doet Qwertz zich klaarblijkelijk voor als zitmeubel, getuige de vele toeristen, hangjongeren en arbeiders uit de nabij gelegen kantoren die er hun afhaalpizza, bier of broodtrommel mee naar toe nemen. Het is misschien de schaal, de plaatsing en de verschijning van de objecten die richting geeft aan de vorming van een idee over de mogelijke functie er van.

Qwertz van Franz West is in veel opzichten een pover beeld en ik ga uitleggen wat ik daar mee bedoel en waarom ik poverheid interessant vind. Ik ontleen het idee van het povere beeld aan de Duitse kunstenaar en schrijver Hito Steyerl - het zij opgemerkt dat poverheid hier dus niet is bedoeld als een directe verwijzing naar de Italiaanse Arte Povera. Zij introduceerde het om gecompliceerde, lage-kwaliteit jpeg- en avi-bestanden aan te duiden. Digitale beelden die als een afgeleide van de hogeresolutiebeelden van de cinema met haar 35mm-fetish op het internet - openbaar of in besloten bestandsuitwisselwebsites - een geheel eigen digitaal leven leiden. Door hun status als substandaard - hoge resolutie bepaalt immers de norm - zijn povere beelden het lompenproletariaat van de huidige beeldcultuur, aldus Steyerl. Vaak nog voordat films in de bioscoop te zien zijn, circuleren er al lageresolutieversies van beoordelingskopieën, of van voorvertoningen, soms simpelweg met een eenvoudige digitale camera opgenomen in een bioscoop, die, onttrokken aan de controle van de grote productiestudio's, via digitale netwerken worden gedeeld. En niet alleen blockbusterproducties zijn hierdoor voor iedereen gratis beschikbaar. Via al dan niet besloten of geredigeerde websites zoals Ubuweb, zijn ook obscure auteur- of kunstenaarsfilm weer te bekijken - waardevol materiaal dat voorheen in het slechtste

geval lag te verstoffen in moeizaam toegankelijke filmarchieven. Povere beelden passen naadloos in een cultuur waarin het niet alleen op pragmatische, maar bovenal op principiële gronden geen zin meer heeft te spreken over originaliteit, auteurschap en oorspronkelijkheid - een cultuur waarin intensiteit beschouwing verdringt. De aangeboorde rijkdom aan auteursfilms en de schokkerige jpeg-afbeeldingen van mobiele telefoons die aan het nieuws een ervaring van authenticiteit meegeven zijn twee kanten van dezelfde medaille. Het maakt kwaliteitswerk even vluchtig als een nieuwsfoto. Met slechts een klein deel van de complete bibliotheek aan kunst- en filosofieboeken die ik op mijn computer heb staan kan ik in principe de rest van mijn leven vooruit. Het besef dat al dat moois beschikbaar is, compenseert enigszins de frustratie over het gebrek aan tijd om me daadwerkelijk met alles te engageren. Vrij naar Schopenhauer: het downloaden van boeken zou iets goed zijn, als je ook de tijd kon downloaden om ze te lezen. De intensiteit van die stroom beelden en teksten problematiseert beschouwing als zodanig en dat maakt kiezen wat mij betreft bij voorbaat onbevredigend. In zekere zin werpt het je terug op jezelf en scherpt het de vraag wat je zelf eigenlijk wil weten en doen. Daarom zijn povere beelden als verschijnsel interessant, ze roepen de vraag op wat het eigenlijk betekent om ergens aandacht voor te hebben.

Qwertz is ook zo'n pover beeld, een beeld in lage resolutie, misschien zelfs een proletarisch beeld, bijvoorbeeld als je het vergelijkt met het gladgepolijste edelmetaal van een beeld van Brancusi. Brancusi maakt hoge-resolutie-kunst, gepolijste perfectie in het sculpturale equivalent van 35-millimeter-film, een perfectie die niet zit te wachten op een weerwoord en bovenal een ruimte biedt voor stilzwijgende bewondering. Qwertz is nederiger als het gaat om materiaalgebruik: half gevouwen, half gebogen aluminium, duidelijk zichtbare lasnaden. Geen glimmend metaal, maar overgespoten, ingekleurd met kleuren die resoneren met de gebouwen er om heen, een kleurstaal met vijf pixels, net als de kaartjes die je bij de verfmengbalie van de bouwmarkt krijgt. Om mijn positie duidelijk te maken: ik hou van het werk van Franz West én van Brancusi - Brancusi is maar een willekeurig voorbeeld (ik had evengoed de installatie van Olafur Eliasson die deze zomer in Boijmans te zien is als voorbeeld kunnen nemen, ik moest echter denken aan Brancusi, omdat het als sculptuur sterker resoneert met Qwertz). Als ik zeg dat hij hoge-resolutie-kunst maakt dan bedoel ik dat beslist niet onaardig - wat me echter interesseert

is, zoals gezegd, hoe povere beelden ruimte scheppen om na te denken over wat aandacht hebben voor een beeld eigenlijk behelst. Povere beelden duiden bijvoorbeeld op een dialectiek van aandacht en kapitaal. De intensiteit van beelden in hoge resolutie trekt je mee en doet je blik glijden langs de perfect vormgegeven verpakkingen van consumptiegoederen die je toeroepen hen te verlangen. Echter, het is te simpel om te zeggen dat povere beelden dit ondermijnen door een nieuwe vorm van contemplatieve aandacht tot stand te brengen, alsof ze een verloren gegaan autonoom, esthetisch domein kunnen herstellen, nog los van de vraag of dit überhaupt ooit heeft bestaan. Povere beelden doen hun werk in dezelfde economie van aandacht als de hoge-resolutiebeelden - denk bijvoorbeeld aan hoe beelden van mobiele telefooncamera's in een nieuwsuitzending of op een nieuwswebsite de aandacht weten vast te houden door een gevoel van authenticiteit op te roepen, door een 'er-bij-te-zijn' te produceren. Het beeld is dan een getuige die de afstand tussen jou en de gebeurtenis lijkt te overbruggen. Een moment van onderdompeling die voor even doet vergeten dat je aandacht zojuist in een fractie van een seconde verschoven is van werkzaamheden op het spoor (tussen Putten en 't Harde rijden geen treinen door een aanrijding met een persoon), naar videobeelden van rellen in Marseille (waar een groep Russische hooligans een Engelse collega de haven in jonast), naar een schokkerig beeld van een bekend uitzijnde virtuele stad, naar een voorgelezen verhaal waarin je een rode lijn probeert te ontwaren.

Qwertz neemt je als kijker mee in deze interne dynamiek van aandacht. Het oefent geen kritiek uit, ten minste, als we kritiek oppervlakkig beschouwen als het goed- of afkeuren van iets. Het biedt commentaar noch alternatief, uitleg noch protest. Het is geen "langzaam" beeld dat zich tegenover de snelheid van de circulatie van digitale beelden plaats. Daarom is het een pover beeld. Poverheid betekent niet een intrinsiek verzet tegen marktmechanismen, het kan uitstekend circuleren in de kunstmarkt, het eigendom van het werk kan immers overgaan op iemand anders, zelfs als het op dezelfde plek blijft liggen - het is handelswaar, net als een iPhone. Hoge resolutie-objecten zoals de iPhone passen in je hand, als een prothese waarvan het gebruik volkomen lichamelijk is geworden. Omgekeerd is ook het geval, bijvoorbeeld zoals we als kijker naadloos passend worden gemaakt voor de multiplexbioscoop met het hoge resolutie doublet 3d-imax, waar onze imperfecte, lage resolutie ogen alleen met een hulpstuk, de zogenaamde 3d-bril, iets

mee aan kunnen vangen. Qwertz past zich niet aan en dit is wederkerig: het vraagt ook niet aan u zich aan te passen, als pover beeld dat net niet past is het geen kritiek op het resolutionaire imperatief: hoe hoger de resolutie hoe beter. Als pover beeld geeft het geen vorm aan welke modus van aandacht dan ook. Het laat alleen zien dat er zoiets is als aandacht, en dat het op een welbepaalde wijze tot stand komt of juist uitblijft, maar welke invulling je daar verder aan geeft laat het beeld onverschillig. Niet waarvoor je aandacht hebt, maar dat je aandacht hebt.

Er is dus iets voorbij passen en niet-passen: het net niet passen van het povere beeld, de aarzeling die laat zien hoe aandacht tot stand komt. Passen en aandacht hebben te maken met afstand nemen, of afstand opheffen. Hoge-resolutie-beelden en objecten heffen afstand op, als iets past dan is er geen afstand meer, terwijl contemplatie afstand juist cultiveert. Povere beelden weifelen tussen afstand en nabijheid, ze zijn te beweeglijk om ze vast te leggen op een stabiele positie, te fluïde om ze recht tegenover je te plaatsen om ze eens rustig te kunnen beschouwen. Echter, omdat ze net niet passen kún je er ook nooit één mee worden, ze functioneren nooit zonder meer als een prothese. Ze ontglippen je voortdurend, zeker als je ze probeert frontaal te benaderen.

Dat Qwertz niet voorschrijft hoe je als kijker je aandacht vormgeeft, maar wel de ruimte biedt om na te denken over hoe dit als proces in zijn werk gaat, is een kwaliteit die door mij althans vaak node gemist wordt, maar die zich ook lastig laat uitdenken of plannen. Ik heb tijdens de tien jaar dat ik in deze stad woon - en zeker de afgelopen paar jaar - delen ervan zien veranderen in een hoge-resolutie-versie van zichzelf en, wie weet, wonen we over een paar jaar wel in Rotterdam, de geremasterde imax-editie. Ik hoop dat uit het bovenstaande duidelijk is dat ik hier niet persé een oordeel over heb, er is niets mis met spektakel in 4K. De vraag is denk ik ook niet eens hoe je daar povere beelden naast of tegenover kunt stellen. Iedere poging poverheid te cultiveren zal toch omslaan in haar tegendeel en direct worden opgenomen door het hoge-resolutie-spektakel. Poverheid ontstaat misschien alleen, het kan niet vormgegeven worden, behalve misschien als een verzameling condities waarbinnen het kan bestaan. Denk aan jpeg- of avi-bestanden, het is de technologie die een interpersoonlijke ruimte heeft geopend voor uitwisseling en gemeenschapsvorming die nooit bedacht had kunnen worden. Avi is niet vormgegeven om Ubuweb te kunnen bouwen, maar het heeft het wel mogelijk gemaakt. Als je poverheid niet kunt

plannen, kun je het misschien alleen herkennen, op het moment dat het haar werk al doet en iets in beweging heeft gezet. In het geval van Qwertz is dit onder andere een kijken, een blik die net niet past, die zich niet helemaal scherp laat stellen op het object, er van afglijdt en zoekt naar verbindingen met de omgeving, met personen. Als pover beeld vraag het om een blik die een omtrekkende beweging maakt en niet naar, maar langs het object kijkt. Als we hier al een conclusie of opdracht aan kunnen verbinden, iets dat het beeld vraagt te doen, is het misschien deze: waarvoor je aandacht hebt is niet eens zozeer belangrijk, maar dat je aandacht hebt.

Rotterdam, juni 2016

Referenties

Hito Steyrel, *The Wretched of the Screen*. Berlijn: Sternberg Press, 2012